

I pro letošní rok byl vyhlášen nový (53.) ročník, který je již v běhu. (Konečný termín odevzdání prací je každoročně do konce kalendářního roku (tj. 2005) a výsledky soutěže se vyhláší v květnových dnech roku následujícího.

Byli bychom rádi, kdyby i Vy jste se do této soutěže zapojili a doporučili svým známým účast v ní. Pro všechny práce existuje jediná podmínka: pravdivost a dokumentární doloženost prací. (Naopak nelze však počítat se zařazováním prací románového charakteru, básnických děl a rukopisů, které byly před vyhlášením soutěže zadány do tisku nebo již vyšly.)

Výstava v Národním archivu „Návrat ke kořenům – běh života v archivních dokumentech *Back to One's Roots – Our Ancestor's Everyday Lives as Shown in Archival Documents*”

Lenka Matušíková

**Genealogie jako jedna z cest, jak poznat vlastní minulost, abychom se lépe orientovali v přítomnosti a našli víru v budoucnost.
*Genealogy as a Way to Learn about One's Past, to Gain Understanding of the Present and Confidence in the Future.***

Zájem o historii vlastní rodiny spolu se zájmem o dějiny rodné obce jsou ve studovnách našich archivů nejčastěji uváděným badatelským tématem. Není výjimkou, že žadatelé o výpis z matrik a starých pozemkových knih, o kopie školních vysvědčení, soudních rozhodnutí či jiných úředních záznamů, se vracejí a zůstávají jako pravidelní návštěvníci. Proměnu z prvotního žadatele na zkušeného badatele, který se naučil práci s archivními prameny a odbornou literaturou, je možné přirovnat k „běhu na dlouhou trať“. Jedinou odměnou za dny, měsíce a často i roky na ní strávené je mnohdy překvapivé setkání s vlastní minulostí a nahlédnutí do života předků.

Ku pomoci všem, kteří na trnitou cestu rodopisných studií chtějí vykročit, a k pobavení zkušeným připravil Národní archiv za finanční podpory Czechoslovak Genealogical Society International (CGSI), St. Paul, Minnesota,

USA výstavu pod názvem „Návrat ke kořenům – běh života v archivních dokumentech“. Jejím cílem bylo představit návštěvníkům genealogii nejen jako vědu, ale především jako náročnou zálibu těch, kteří zatoužili přiřadit k vyhledaným jménům konkrétní tvář a nahlédnout více do života předků. Ve spolupráci se zemskými, oblastními a okresními archivy se autoři expozice snažili vyhledat v archivních depozitářích vedle známých především méně využívané písemnosti vztahující se k lidskému životnímu cyklu, ve čtyřech zastaveních je představit návštěvníkům a obrátit jejich pozornost od pouhých rodokmenů k příběhům ze života předchozích generací, o nichž bohaté fondy našich archivů mohou hodně vyprávět. Ve spolupráci se členy CGSI byl k výstavě připraven také katalog.

Slavnostní vernisáž proběhla dne 23. září 2005. Úvodní slovo pronesl vojenský atašé velvyslanectví USA v České republice, jehož rodina má v našich zemích také své kořeny. Otevření výstavy bylo součástí akce „Den v archivu“, kterou Czechoslovak Genealogical Society International z Minnesoty uspořádala pro své členy na závěr týdenní cesty po Slovenské a České republice. V průběhu celodenního setkání seznámili pracovníci z Národního archivu, ze Státních oblastních archivů v Třeboni, Praze, Plzni, Moravského zemského archivu a Zemského archivu v Opavě americké krajany o zde uložených pramenech a možnostech jejich využití k rodopisným studiím. „Den v archivu“ se u všech účastníků setkal s velkým ohlasem.

Výstavu „Návrat ke kořenům“, která byla otevřena v budově Národního archivu v Praze 4 – Chodovci ve dnech 24. září – 6. listopadu navštívilo 1150 zájemců.

Autorka výstavy Lenka Matušíková při úvodním projevu na vernisáži.

Katalog výstavy

Život a dílo Ludvíka Salvátora

– výstava z Rodinného archivu
toskánských Habsburků

Eva Gregorovičová

Ve spolupráci s odborem pro kulturu Městského úřadu Brandýs nad Labem a Českou křesťanskou akademií v Brandýse připravil Národní archiv u příležitosti 90. výročí úmrtí arcivévody Ludvíka Salvátora (narodil se 7. srpna 1847 ve Florencii – zemřel 12. října 1915 na Brandýse) z pobočné větve habsbursko – lotrinského rodu, vládnoucího v Toskánském velkovévodství od roku 1737 do 1859, biografickou výstavu originálních dokumentů z Rodinného archivu toskánských Habsburků, který je uložen v Národním archivu v Praze. Expozice se konala na zámku Brandýs nad Labem ve dnech 15. října – 13. listopadu 2005. Slavnostní otevření výstavy bylo v sobotu dne 15. října za účasti představitelů města, zahraničních hostů z Rakouska a Itálie a odborné i laické veřejnosti. Při této příležitosti bylo také odborem pro kulturu MÚ uspořádáno symposium „Život a dílo Ludvíka Salvátora“. Se svými referáty vystoupili jednak badatelé z Rakouska dr. Brigita Maderová, profesor Wolfgang Löhnert, dále italský znalec Ludvíkova díla profesor Angelo Raffa a byl přečten příspěvek MUDr. Antonia Sevilly z Palmy de Mallorca. Za českou odbornou veřejnost vystoupila dr. Eva Gregorovičová, správkyň toskánského rodinného archivu, dr. Milan Němeček s příspěvkem o architektu Wachsmannovi, který pracoval pro Ludvíka Salvátora na Brandýse i Mallorce, dr. Helga Turková z oddělení zámeckých knihoven Národního muzea v Praze. Byl také přítomen jako vzácný host doc. Vrchotka, který v roce 1948 poprvé inventarizoval brandýskou toskánskou knihovnu. Dále ještě promluvil dr. Vinduška, ředitel Polabského národopisného muzea v Přerově nad Labem, který hovořil o založení etnografického muzea v Přerově Ludvíkem Salvátorem. Jako čestní hosté byli pozváni městem Brandýs nad Labem i habsburští arcivévodové Johann a Andreas a toskánskou linii zastupoval arcivévoda Ratbot a představitelé toskánského města Montescudaio.

U příležitosti otevření výstavy byla také slavnostně pokřtěna publikace „Ludvík Salvátor, vědec a cestovatel. Zpráva o životě a díle rakouského arcivévody a toskánského prince se zvláštním zřetelem k městu Brandýsu nad Labem – Staré Boleslavi“, kterou vydalo v Edici císařského a králov-

ského zámku Brandýs nad Labem město Brandýs nad Labem – Stará Boleslav ve spolupráci s nakladatelstvím PhDr. Milana Nováka a Národním archivem. Publikace je dílem kolektivu autorů (B. Mader, E. Gregorovičová, P. Mašek, M. Němeček, M. Novák a J. Hyka), kteří české veřejnosti poprvé představili arcivévodovy životní osudy, jeho vědeckou, cestovatelskou a vydavatelskou činnost, zájem o své rodové dědictví Brandýs nad Labem či své statky na Mallorce. Knížka je bohatě ilustrována reprodukcemi víc jak šedesáti archivních dokumentů z Rodinného archivu toskánských Habsburků, dále dobovými fotografiemi Ludvíkových příbuzných a přátel, záběry interiérů i exteriérů arcivévodových sídel v Čechách, na Mallorce a Terstu, či obrázky ze Salvátorových cest a jeho děl, vydávaných pražským nakladatelem Heinrichem Mercym, či slavným lipským Brockhausem, na kterých se podíleli především čeští umělci jako krajinář Bedřich Havránek, Václav Fousek, František Kliment nebo Quido Mánes.

Arcivévodovu pozoruhodnou osobnost lze stručně a výstižně prezentovat jako cestovatele, geografa, přírodovědce, spisovatele, jinými slovy učence své doby, který za svou práci získal celou řadu mezinárodních ocenění a byl členem významných evropských vědeckých společností.

Vlastní expozice navazovala na dvě mezinárodní výstavy o této významné osobnosti, jež se stala pro svou cestovatelskou vášeň spisovateli Julesi Vernovi inspirací pro hlavní postavu románu „Matyáš Sandorf“ jiným titulem „Nový hrabě Monte Christo“. V roce 1997 připravil Národní archiv z toskánského rodinného archivu u příležitosti 150. výročí Ludvíkova narození jednu výstavu pod názvem „Dall'Adriatico alle Baleari attraverso le Eolie: Arciduca e il Mediterraneo" - „Od Jadranu na Baleáry přes Liparské ostrovy: Arcivévoda a Středomoří." - instalovanou v květnu téhož roku v Itálii přímo na ostrově Lipari. Druhá „Exposició en homenatge a l'arxiduc Lluís Salvador d' Austria" - „Expozice o osobnosti arcivévody Ludvíka Salvátora Rakouského", byla o rok později otevřena ve Španělsku v hlavním městě Baleárského souostroví v Palmě de Mallorca. Obě expozice se konaly na místech, která Ludvíkovi přirostla k srdci. Liparským čili Eolským ostrovům, které Ludvík navštívil poprvé v roce 1869, věnoval rozsáhlou osmisvazkovou práci, doprovobenou nádhernými rytinami, které podle vlastnoručních Ludvíkových kreseb vyhotovil pražský krajinář a rytec Bedřich Havránek. Mallorca se stala od poloviny 70. let 19. století Ludvíkovým druhým domovem, jeho útočištěm a bez nadsázky malým soukromým královstvím.

Díky arcivévodovu rozsáhlému dílu, čítajícímu desítky prací, které jsou dnes nedílnou součástí brandýské zámecké knihovny, máme povědomost o přírodních poměrech, geografické poloze, povětrnostních podmínkách, flóře, fauně, kultuře, obyvatelích, jejich jazyku a zvycích či historii míst

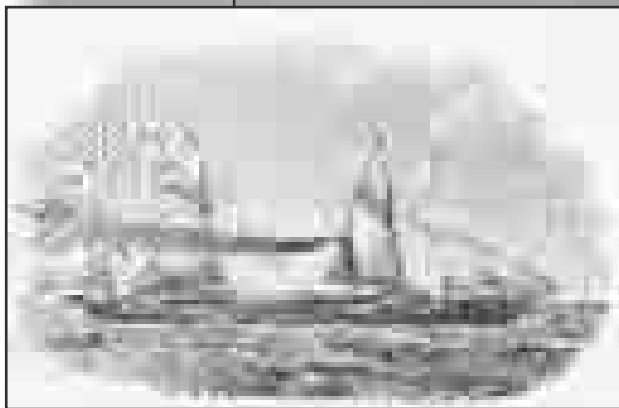
**Obálka publikace o životě a díle Ludvíka Salvátora
vydaná u příležitosti otevření výstavy k 90. výročí
arcivévodova úmrtí na Brandýse v roce 1915.
Výstava se konala na zámku Brandýs nad Labem
ve dnech 15. října - 13. listopadu 2005.**

**Snímek z vernisáže
biografické výstavy
originálních dokumentů
z Rodinného archivu
toskánských Habsburků
uloženého v Národním
archivu v Praze
k osobnosti arcivévody
Ludvíka Salvátora
Toskánského konané
na zámku Brandýs nad
Labem dne 15. října
2005. Pod snímkem
z vernisáže je záběr
na vystavený exponát
slavnostní listiny
z roku 1867,
kterou císař František
Josef I. udělil Ludvíku
Salvátorovi Řád zlatého
rouna.**

**Dopis Ludvíka
Salvátora správci
panství Brandýs
nad Labem
z 21. srpna 1876
se záhlavím hotelu
„El Capitan“
ve městě Merced
City v Kalifornii.**

**Ludvíkova parní jachta
Nixe I. spuštěná na moře
v srpnu 1872,
s níž se plavil ve vodách
celého Středomoří.**

a oblastí od Středomoří, přes Jadran a Severní moře, až po Ameriku a Austrálii. Proto není divu, že arcivévodova osobnost a jeho životní osudy jsou stále předmětem bádání historiků či zanicenců. Právě při oslavách životních jubileí se zvedá vlna zájmu o tuto osobu a každý chce přispět novými údaji o životě a díle Ludvíka Salvátora.

Brandýská výstava měla přiblížit nejen arcivévodovu osobnost a jeho životní pouť, ale vybrané exponáty z Rodinného archivu toskánských Habsburků prezentovaly návštěvníkům i význačné členy pobočné toskánské větve habsbursko – lotrinského rodu, jejich vládu v Toskánsku, vazby k vídeňskému habsburskému domu i smutné osudy exulantů v dobách napoleonských válek a sjednocování Itálie, kdy je nepříznivý osud v roce 1859 natrvalo zavál do Rakouska a do Čech. Právě zde si poslední vládnoucí toskánský velkovévoda Leopold II., Ludvíkův otec, zakoupil v roce 1860 panství Brandýs nad Labem, které pak od roku 1870 až do své smrti spravoval Ludvík Salvátor.

Expozice se členila podle obsahu na 6 vitrín a 9 panelů, jejichž tituly samy napovídají o čem vypovídaly vybrané archivní a fotografické dokumenty: I. vitrína: *Ludvík Salvátor – pravnuke císaře Leopolda II.* obsahovala originální archiválie charakterizující vládu Ludvíkova děda Petra Leopolda, od roku 1790 císaře Leopolda II., a jeho nástupce Ferdinanda III. v Toskánsku, oznámení o narození Ludvíka Salvátora, jeho deník a kresby z cesty po Tripolsku z roku 1873. V II. vitríně: *Rodina arcivévody Ludvíka Salvátora* byly reprodukce rodinných fotografií z toskánského archivu, jež zachycují nejbližší Ludvíkovy příbuzné: portrét matky Marie Antonie, foto starších bratrů Ferdinanda IV. a Karla Salvátora, majitele panství Přerov a Houšťka, malého Ludvíka na společné fotografii (kol. 1860) s matkou, babičkou Marií Saskou, sestrou Luisou, mladším bratrem Janem Nepomukem (později občanským jménem Orth) a vychovateli Piersem a Sforzou. Fotografie byly doplněny originálními dopisy členů rodiny a programy Ludvíkova vzdělání. Další dvě vitríny byly věnovány Ludvíkovu otci Leopoldovi II., poslednímu toskánskému velkovévodovi a majiteli panství Brandýs, jeho vědeckým aktivitám (dokumenty k přípravě edice básní Lorenza Medicejského a k souhrnnému vydání vědeckých prací Galiea Galieiho), a Leopoldovu vztahu k Brandýsu s ukázkami deníků a pamětí, které začal psát v novém sídle po odchodu z Toskánska. V. vitrína: *Toskánská zámecká knihovna* byla věnována ukázkám vydaných Ludvíkových děl. V poslední vitríně: *Poslední rozloučení a Ludvíkovy osobní předměty – němí svědkové arcivévodovy životní pouti* byly umístěny jednak doklady k arcivévodově úmrtí na Brandýse, pohřbu a převozu jeho ostatků v roce 1918 do Vídně a jednak Ludvíkovy drobnůstky nalezené v rodinném archivu (např. portrét jeho tragicky zemřelé lásky arcivévodkyně Matyldy).

Na panelech byly instalovány především originální dopisy, reprodukce fotografií, kresby, účty a jiné archiválie dokumentující *Ludvíkovo dětství*; pobyt v Benátkách 1861 – 1863; *Ludvíkovy první cesty* (Helgoland 1865, Dalmácie 1867, Palma, Lipari, Tunisko, Gibraltar, Philadelphia, San Francisco); dále vztahy s císařským arcidomem *Habsburský císařský rod a Ludvík Salvátor* (císařský manželský pár František Josef I. a Alžběta); Ludvíkův vztah k zámku *Ludvík Salvátor a Brandýs* (interiér a exteriér zámku, Wachsmannovy stavební úpravy, návštěvy V. Výborného); další panely byly tématicky zaměřeny na Mallorcu – *Ludvíkův druhý domov* (reprodukce Miramar, Porto Pí, Valldemossa, pobyt ve vile Formiguera, koupě sídla Miramar, nejbližší přátelé Výborný a Vives); stavbu a plavby parních jachet Nixe I. a Nixe II. (reprodukce lodí, stavební nákresy, dopisy kapitána Nixe I. Randicha); na vytvoření monumentálního Ludvíkova díla Baleáry (Ludvíkovy autografické zápisky, vědecká ocenění za dílo Die Balearen); poslední panel, s titulem *Nakladatelské domy*, přibližoval arcivévodu vydavatelskou činnost (Mercy, R. von Waldheim, Reiffenstein a Roesch, Grégr, Brockhaus).

Návštěvník měl proto jedinečnou příležitost si např. prohlédnout originály konceptu ústavy Petra Leopolda pro Toskánsko z roku 1787, projekty vydání sebrané poezie Lorenza Medicejského, včetně faksimile jedné z originálních básní psané přímo rukou il Magnifica, které jsou uloženy v rodinném souboru, a děl Galilea Galieiho. Návštěvníckou pozornost právem vzbuzovaly tři nádherně vypracované pergamenové listiny (Zlaté rouno 1867, jmenování plukovníkem z 1865 a majetníkem pěšího regimentu z 1867), které pro Ludvíka postupně vydal a podepsal sám císař František Josef I., nebo autografy dopisů francouzského egyptologa Champolliona a významného německého přírodovědce Humbolta. Z bohaté rodinné korespondence jmenujme listy Ludvíkových rodičů Leopolda II. a Marie Antonie, bratrů Ferdinanda IV., Karla Salvátora nebo tajemstvím opředeného Jana Nepomuka Ortha. Spojení s habsburským císařským domem nejlépe dokumentují originální dopisy císaře Františka Josefa I. adresované přímo Ludvíkovi, v nichž se panovník zaobíral vzděláním mladého arcivévodu v Praze či mu povoloval jeho cesty.

Byly tu vystaveny i Ludvíkovy první písemné projevy, rukopisy jeho prací, arcivévodovy kresby, dokumenty o jeho pobytu v Benátkách, o cestách na Helgoland, Lipari, Baleáry, či po Tunisku a Spojených státech amerických, nebo doklady k arcivévodovým milovaným jachtám Nixe I. a Nixe II.

V dopisech se nám představili také Ludvíkovi přátelé a spolupracovníci jako kutnohorský rodák Vratislav Výborný, kapitán jeho lodi Randich, Mallorčan Manuel de los Herreros a řada dalších. Na stěnách arkádové chodby brandýského zámku visely originály vzácných rukopisných map a plánů Toskánska a Florencie z 18. století z bohaté kartografické kolekce uložené v toskánském archivním souboru. Celkem bylo vystaveno